

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/3 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЪ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/3 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамрокулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон

Республикаси Судьялар олий кенгаши
хузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети хузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шохида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Ҳайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами бериледи.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ***Шоев Иззатулло Хусенович*

СУДЕБНОЕ ДЕЛО В БУХАРСКОМ ЭМИРАТЕ 7-15

Mirsoatova Sayyora Turg'unovna

KALTAMINOR MADANIYATINI DAVRIY MADANIY SANALASH MUAMMOLARI (sopol idishlar va uy-joylar misolida) 16-21

*Музаффаржон Мансуров*СОВЕТ ИТТИФОҚИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ТАШҚИ ТУРИЗМ
РИВОЖЛАНИШИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 22-32*Qodirova Ra'no Mamirjonovna*

O'ZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA TARIX VA IJTIMOY FANLARNI O'QITILISHI (XX asrning 30-yillari) 33-38

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ*Пардаева Шаҳноза Абдинабиевна*ХЎЖАЛИК ЮРИТУВЧИ СУБЪЕКТЛАР МОЛИЯВИЙ ОҚИМЛАРИНИ БОШҚАРИШДА
СТРАТЕГИК БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ РОЛИ 49-45*Камчибеков Фарход Олимжонович*ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ЖАҲОН
ТАЖРИБАСИ 46-53*Баратов Махсудали Назиралиевич*МИКРОМОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ ЧЕТ ЭЛ ТАЖРИБАСИ ВА ИЖТИМОЙ МУАММОЛАРНИ
ҲАЛ ЭТИШДАГИ РОЛИ 54-61*Nosirov Ilkhom Abbosovich, Ermatov Ilmidin Toshmatovich*ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF THE USE OF NATURAL RESOURCES IN THE
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY OF UZBEKISTAN 62-71*Nasirxodjaeva Dilafruz Sabitxanovna, Nurboyev Jalaliddin Mamadievich*O'ZBEKISTON MAXSUS IQTISODIY ZONALARINING EKSPORT KO'RSATKICHIGA TA'SIR
ETUVCHI OMILLAR REGERESSION TAHLILI 72-78*Aliyev Maruf*

HOW TO IMPROVE THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM? 79-85

*Ачилов Уйғунжон Улуғбекович*ПЕНСИЯ ЖАМҒАРМАСИ ДАРОМАДЛАРИ ҲАЖМЛАРИГА ОМИЛЛАР ТАЪСИРИНИНГ
ЭКОНОМЕТРИК ТАҲЛИЛИ 86-92*Ashurov Maxammadjon Sotvoldievich*O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI INNOVATION MODELGA O'TISHINING AYRIM
YO'NALISHLARI 93-99*Абдуллаева Зулфия Иззатовна*МЕҲМОНХОНАЛАРНИ КЛАСТЕРЛАШ - МЕҲМОНХОНА БИЗНЕСИДА БОШҚАРУВНИНГ
САМАРАЛИ ШАКЛИ 100-106*Қурбонов Сирожиддин Қурбонович*МЕҲНАТ БОЗОРИДА ИШЧИ КУЧИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ 107-113

<i>Ismanov Ibroxim Nabiyevich</i> MHXS MUVOFIQ KONSOLIDATSIYALANGAN MOLIVAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH TEXNIKASI	114-126
<i>Turobov Sherzod Alisherovich, Namozov Bekjon Bo'ron o'g'li</i> TIJORAT BANKLARI FAOLIYATI TAHLILINI TASHKIL QILISH	127-133
<i>Bahodirov Shohruh Bahodir o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISHI VA UNING MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARGA TA'SIRI	134-143
09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Tojaliyev Abdunosim Abdulxakimovich</i> INNOVATSIYA VA IJTIMOIIY MADANIY RIVOJLANISH	144-154
<i>Sagdullayeva Dilbar Shuxratovna</i> FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI YOSHLAR IJTIMOIIY FAOLLIGINI OSHIRISH OMILI SIFATIDA	155-162
<i>Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich</i> ATROF MUHITGA INNOVATSION MUNOSOBATNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY- FALSAFIY ASOSLARI	163-168
<i>Xalliyev Jasurbek Iskandarovich</i> OGAHIIY TARIXIIY ASARLARIDA BILISH TUSHUNCHASI BILAN BOG'LIQ ERONIIY QATLAMGA OID MA'RIFIY-FALSAFIY ISTILOHLAR	169-173
10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Raximjonova Dilshodaxon Abubakir qizi</i> AN'ANAVIIY TERMINOLOGIYA MAKTABLARI	174-180
<i>Osiyova Agata Viktorovna</i> СЛОЖНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ПАДЕЖНОЙ СИСТЕМЕ РУССКОГО ЯЗЫКА УЗБЕКОЯЗЫЧНЫХ УЧАЩИХСЯ	181-186
<i>Ahmedova Aziza Komilovna</i> БАДИИЙ ОБРАЗ ТАСНИФИ, ТИПОЛОГИЯСИ ВА БАДИИЙ-ФУНКЦИОНАЛ ХУСУСИЯТЛАРИ	187-191
<i>Кучкарова Хафиза</i> HEMIS AДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ЖАНРНИНГ ЎРНИ	192-196
<i>Комилова Муяссар Мавжудовна</i> ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЕ РУССКОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ ВОЕННОГО АКАДЕМИЧЕСКОГО ЛИЦЕЯ ПРИ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОМ ОБУЧЕНИИ	197-203
<i>Mirodilova Nargiza Mirvaliyevna</i> THE SEMANTIC - STRUCTURAL PRIORITIES OF ICT TERMINOLOGY	204-207

*Shirin Dadabayeva*COMPARATIVE SUPERSYNTACTIC INTEGRITY IN THE UZBEK AND ENGLISH
LANGUAGES

208-213

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Turdiyev Bexruz Sobirovich*

IBN SINONING HUQUQIY TA'LIMOTLAR RIVOJIDA QO'SHGAN HISSASI

214-220

*Матчанов Фахриддин Курамбой ўғли*МАҲКУМЛАРНИ АХЛОҚАН ТУЗАТИШ ВОСИТАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ БЎЙИЧА АЙРИМ
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ

221-226

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ*Боборахматов Бобир Бўриевич*ЕНГИЛ АТЛЕТИКАНИНГ ЮГУРИШ ТУРЛАРИ БЎЙИЧА КЎП ЙИЛЛИК ТИЗИМЛИ
БОШҚАРИШ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ

227-233

Uraimov Sanjar Ro'zmatovich

BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARINING JISMONIY FAOLLIGINI BAHOLASH

234-238

*Shamuratov Jasur*O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA JISMONIY TARBIYA DARS JARAYONLARINI
TAKOMILLASHTIRISHDA YANGICHA PEDAGOGIK YONDASHUV

239-243

*Fedotova Kristina Anatolevna*THE SIGNIFICANCE OF INTEGRATING LANGUAGE SKILLS IN THE PROCEDURE OF THE
ENGLISH LANGUAGE TEACHING

244-250

*Устоев Абдураззоқ Қурбонович*ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ КУРАШЧИЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ЖАРАЁНИДА ПСИХОЛОГИК ҚЎЛЛАБ-
ҚУВВАТЛАШ

251-256

Ismoil Rustamov

CHOLG'U IJROCHILIGIDA DOIRA USULLARNING AHAMIYATI

257-263

*Erkaboyev Oybek Muhammadjonovich*X VA XI SINIF O'QUVCHILARINING JISMONIY TAYYORGARLIGINI CHAQIRUVGA QADAR
BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK-2021 TESTLARI BILAN QIYOSIY BAHOLASH

264-268

*Usmanova Dilnoza Muratovna*THE ROLE OF PROJECT METHODS IN REVEALING CREATIVITY OF ENGLISH
TEACHER

269-275

*Atabayeva Mavjuda Rustamovna*O'ZBEKISTON TABIIY GEOGRAFIYASINI O'QITISHDA KLASTER METODI ORQALI TANQIDIY
FIKRLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH

276-282

*Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi*TA'LIM KLASTERI SHAROITIDA TA'LIM JARAYONINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA
TASHKIL QILISH VA RIVOJLANTIRISHNING METODIKASI

283-289

Salimova Shahlo Sayfulloyevna

BO'LAJAK TEXNOLOGIYA O'QITUVCHILARINI MAKTABDA PSIXOLOGIK XAVFSIZ TA'LIM MUHITINI LOYIHALASH UCHUN TAYYORLASH 290-296

Matchanova Nargiza To'lqinovna

O'ZBEKISTONDA XORIJIY TALABALARNING IJTIMOY MOSLASHUV MUAMMOLARI 297-304

Erkaboyeva Feruz G'ayratovna

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA O'YIN VA O'YINCHOQLARNING O'RNI 305-309

Bozorova Aziza Saidmurot qizi

MAKTAB O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK TA'LIM MASALALARI (boshlang'ich ta'lim misolida) 310-315

Сулайманова Дилдора Назаровна

КРЕАТИВ ТАФАККУР ТУШУНЧАСИНИНГ ФАЛСАФИЙ ВА ПЕДАГОГИК МАНБАЛАРДАГИ ТАЛҚИНИ 316-325

09.00.00 - СИЁСИЙ ФАНЛАР

Фаррух Эшмаматов Эшқобил ўғли

СИЁСИЙ МАФКУРА – ЖАМИЯТ РИВОЖИ ВА ШАХС ФАОЛИЯТИНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИНИ БЕЛГИЛАБ БЕРУВЧИ МУҲИМ ҲОЯЛАР ТИЗИМИ СИФАТИДА 326-334

13.00.00 – Педагогика фанлари

Erkaboyeva Feruz G'ayratovna
Farg'ona davlat universiteti doktoranti

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA O'YIN VA O'YINCHOQLARNING O'RNI

Аннотация. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotidagi tarbiyalanuvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishda o'yin va o'yinchoqlarning ahamiyati haqida fikr yuritilgan. Maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyalanoyotgan bolalarning nutqini paydo bo'lishi va rivojlanishini o'rganish nafaqat psixologiya nuqtai nazaridan dolzarb, balki shaxsiy va ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Nutq kommunikativ faoliyat tarkibidagi tarkibiy element bo'lib, bu esa o'z navbatida bolaning bilish faoliyatini rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Muloqot va nutq orqali bola insoniyatning ijtimoiy-tarixiy tajribasi xazinasidan ma'lumot olishni o'rganadi.

Калит so'zlar: Maktabgacha ta'lim, rivojlantirish, milliy qadriyatlar, tarbiyalanuvchi, o'yinchoq, qo'g'irchoq, tarbiya, ta'lim, ertak, nutq o'stirish, yozuv, milliy o'yinchoqlar.

Эркабоева Феруз Гайратовна
Докторант Ферганского государственного университета

РОЛЬ ИГР И ИГРУШЕК В РАЗВИТИИ УСТНОЙ РЕЧИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В данной статье рассматривается значение игр и игрушек в развитии устной речи детей в условиях дошкольного образования. Изучение возникновения и развития речи детей в системе дошкольного образования актуально не только с точки зрения психологии, но и имеет личностно-общественное значение. Речь является структурным элементом коммуникативной деятельности, которая, в свою очередь, играет решающую роль в развитии познавательной деятельности ребенка. Через общение и речь ребенок учится получать информацию из сокровищницы общественно-исторического опыта человечества.

Ключевые слова: дошкольное образование, развитие, национальные ценности, развивающая, игрушка, кукла, воспитание, воспитание, сказка, развитие речи, письмо, национальные игрушки.

Feruz Gairatovna Erkabayeva
doctorate student at Fergana State University

THE ROLE OF GAME AND TOYS DEVELOPING ORAL SPEECH IN CHILDREN OF PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION

Abstract. This article discusses the importance of games and toys in the development of oral speech of children in preschool education. Studying the emergence and development of children's speech in the preschool education system is relevant not only from the point of view of psychology, but also of personal and social importance. Speech is a structural element of communicative activity, which, in turn, plays a decisive role in the development of a child's cognitive activity. Through communication and speech, the child learns to receive information from the treasury of the socio-historical experience of mankind.

Keywords: preschool education, to develop, national values, children, toy, doll, upbringing, education, fairytale, speech development, writing, national toys, national values.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI3Y2023N43>

Kirish. Maktabdagi ta'limning muvaffaqiyatli olib borilishida maktabgacha bo'lgan davrda og'zaki monologik rivojlantirishning o'rni juda katta hisoblanadi. Bolaning so'z boyligini o'stirish, ishlatilgan so'zlarning polisemiyasini va ularning semantik soylarini tushunishga yordam berish bolaning nutqini rivojlantirishga qaratilgan vazifalarning asosiylari sirasiga kiradi. Turli o'yinlar natijasida tilimizga qiziqishi ortadi va shu bilan barobar uning nutqiy faoliyati ham rivojlanadi.

O'yin faoliyati orqali bolalarni har tomonlama va har jihatdan to'g'ri tarbiyalashga erishiladi. O'yin faoliyati bolalarni barkamol avlod sifatida rivojlantirishda yordam beradi. O'yinchoqlar bu faoliyatning o'ziga xos predmeti bo'lib, bolani maqsadini bilib oladi va shu maqsadga yo'naltirishga ko'maklashadi.

Ko'pgina tadqiqodchi olimlar shuni isbotladiki, o'yinchoqlar orqali bolalar kelajakda o'zlari duch kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarga tushiradi va ulardan qanday qilib chiqishni usullarini o'rgatadi. Bolalar o'yinchoqlar bilan tanishish, o'ynash orqali ular atrof-olam bilan tanishadilar. Bolalar o'zlari orasida bo'ladigan munosabatlari, bir-birlariga muomala madaniyatlari, o'zlari orasida xuddi kattalardek gaplashishni va ular bilan kattalar muloqotga kirganda kattalardek muomala qilishlarini istashadi. O'yinchoqlar orqali bolalar sizga, atrofdagilarganimademoqchiligini tushuntira oladilar.[1] Ular o'yinchoqlar va o'yinlarni o'ynashlari orqali borliq haqidagi tushunchalarini va bilim va ko'nikmalarini boyitib borishadi.

Mavzuga doir adabiyotlarning tahlili. O'yin nazariyasini va o'yinchoqlarning bolaning shaxsiyatini rivojlantirishdagi o'rni haqida L.S.Vygotskiy, A.N.Leontiev, D.B.Elkoninlar samarali izlanishlar olib borgan. Buyuk rus olimi A. M. Gorkiy "O'yinchoq, avvalambor bolani hayratda qoldiradi va bu tuyg'u tushunishning boshlanishidir". O'yinchoq bolani atrof-muhit bilan tanishtiradi, ularni o'rgatadi, taassurotlarini mustahkamlaydi va muloqotga bo'lgan ehtiyojni qondiradi. O'yinchoq bola tug'ilganidan to 3 yoshigacha bo'lgan davrda albatta ahamiyatga ega. Chunki ular o'ynash davomida o'zlarini rag'batlantiradi, o'yin tashkil etish qonun qoidalarini o'rganadi: qo'g'irchoq bilan ular ona va qiz bo'lib o'ynashsa, raketa yoki moshina, samolyot bilan ular haydovchi rolini o'ynashga kirishib ketadi. O'yinchoqlar orqali o'yin qay tarzda ketayotganini va nima maqsad borligini tushuntira oladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar otalariga ichidagi his tuyg'ularini o'yin orqali yetkazib beradi. Bola o'yin mazmuni o'yinchoqqa bog'liqligini bilib, uning ijodiy faoliyatini shakllantiradi. Bola o'yinchoq o'ynash orqali o'zini dunyosini shakllantirib, yangi g'oyalari bilan o'rtoqlashadi va biz shu g'oyalarni rivojlanishiga yordam berishimiz kerak[2]. O'yinchoqlar bolalar uchun eng kuchli tarbiyaviy ta'sirga ega, chunki hamma narsalar xilma-xilligi bilan tasvirlanadi.

O'yinchoq do'konlaridan turli xil hayvonlar, asbob-anjomlar, har xil shakllar, transportlar va hattoki, insonning tana tuzilishi asosida yaratilgan o'yinchoqlarni ham uchratish mumkin. Ushbu o'yinchoqlar orqali bolaning hayotida ilk hayotiy tasavvurlar uyg'onib, rivojlana boradi. Misol sifatida keltiradigan bo'lsak, shifokor o'yinchog'ini o'ynash orqali bola o'zida shifokorniki kabi harakatlarni amalga oshira, hissiyotlarni his qila boshlaydi. N.K.Krupskaya "O'yinchoqlar bolalarni atrofdagi haqiqiy dunyo bilan tanishtirish, ularning hissiyotlarini rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega" deb yozgan[3].

Tadqiqot metodologiyasi. O'yinchoqlarga turli xil tasniflar mavjud bo'lib ular: Didaktik o'yinchoq, ta'limiy o'yinlar, teatr o'yini, sport o'yini va musiqiy o'yinlarga ajratiladi.

Didaktik o'yinchoqlar - o'yin jarayonida bolalarga o'zlarining turmush tarzi, tabiati, har xil hodisalari haqida o'rgatadi. Bolalarning bilimni chuqurlashtiradi.

Didaktik o'yinlar bolalar nutqini rivojlantirishga katta e'tibor beradi. Ta'limiy o'yin - bolalarga o'yin orqali ta'lim-tarbiya o'rgatadi. Bunda o'yin bilan bir qatorda bilim, malaka egallanadi. Teatr o'yini - zamonaviy teatrda "o'yin" atamasi aktyor tomonidan turli ifoda vositalari - nutq, mimika, imo-ishora, har xil harakatlar orqali foydalanuvchiga yetkazib berish. Sport o'yini - bolalarni sog'lom o'lishiga qaratilgan harakatli o'yinlar. Bolalarsport o'yinlari orqali kun bo'yi tetik, quvnoq, karfiyati a'lo bo'lib yuradi. Musiqiy o'yin - bolalar bu o'yin orqali musiqaga qiziqishini shakllantiradi. Musiqiy qobiliyatlari rivojlantiradi. Bu o'yin bolalarga quvonchli va quvnoq daqiqalar beradi. Bolalarda o'yinlar orqali milliy urf-odatlarimiz ham shakllanadi. Bolalarga har bir o'ynaladigon o'yinlar haqida tushunchalar berilishi kerak.

Tahlil va natijalar. O'yinchoqlar to maktabga chiqqunicha bola hayotida katta o'rin egallaydi. Bolalar kichiklik davridan barcha o'yinchoqlarni o'ynashga urinadi. Keyinchalik yoshi ulg'aygan sari o'yinchoqlarni saralay boshlaydi. O'zlariga ayni vaqtda nima kerakligini yon-atrofdagilarga o'yinchoqlar orqali yetkazadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kichik guruh (3-4 yosh) bolalariga asosan qo'lda bemalol o'ynashga mo'ljallangan o'yinchoqlar o'ynaladi. Tig'li, uchli o'yinchoqlar bola hayoti uchun xavfli o'yinchoqlar o'ynashi mumkin emas. O'rta guruhda (4-5 yosh) bolalar kichik guruhdan farqli ravishda ozgina murakkabroqdir. Unda bolalar tarbiyachi bilan birga o'yinchoqlar orqali roller ijro etishlari mumkin. Ijro etayotgan rollari orqali bolada nutq ham rivojlanadi. Yangi so'zlar o'rganadi. Talaffuzidagi kamchiliklar ham asta-sekin to'g'irlanib boriladi. Katta guruh (5-6 yosh) bolalar bemalol o'zlari o'yinchoq o'ynashlari mumkin bo'ladi. O'zlari orasida rollar bo'lib olinib turli o'yinlar va o'yinchoqlar orqali rollar ijro etiladi. Tayyorlov guruhi (6-7 yosh) bolalar endi o'yinchoqlarni bemalol tanlay oladi. Qaysi personajga qaysi o'yinchoq mos kelishini tarbiyachisiz o'zlari mustaqil tanlab ko'rsatishi mumkin. O'yin bilan o'yinchoqni farqi shundaki, o'yin orqali bolalar o'zlari turli muhitgaturlicha moslashishni o'rganadi. O'yinda bolalar o'zlari ishtirok etadi. O'yinda bolalarni psixikasi, o'y-xayollarida nima kechayotganini bilishimiz mumkin. O'yin orqali bolalar o'rtasida nutq, muomala ma'daniyati rivojlanadi. O'yinchoqlar rang-barangligi bilan bolalarni o'zlariga jalb qiladi. Har bir bola turli o'yinchoqlar o'ynaydi. Bola qanday o'yinchoq o'ynayotganiga qarab uni ichki dunyosini bilib olish mumkin.[5] Oilasida bolaga bo'lgan munosabatlar ham bolao'yinchoq o'ynash orqali bildiradi.

Qo'g'irchoqlar - inson qiyofasini aks ettirgan o'yinchoqdir. Qo'g'irchoqlar deyarli barcha qizlar, aksariyat, o'g'il bolalar uchun yasaladi. Qo'g'irchoq orqali bolalar turli kasblar haqida o'zlarida fikr shakllanadi va o'zlarini qiziqishlaridan kelib chiqib qo'g'irchoqlarni tanlab o'ynaydi. Kimdir onasi rolida bo'lsa, boshqasi qizi rolida, yana kim esa shifokor va hokazo. Go'daklik davrida bola qanday o'yinchoqga oshno tutinsa, undan ruhiy ta'sir oladi. Qo'g'irchoqlar bolalarda go'zallik, nafislik, qo'rqqmaslik kabi xislatlarni shakllantiradi. Qo'g'irchoq birinchi bo'lib 150 yil oldin Amerika Qo'shma Shtatlaridan "Barbi" nomli qo'g'irchoq O'zbekistonga kelgan chet el qo'g'irchoqlari bizning milliyligimizdan ancha uzoqda bo'lganligi uchun bolalari kichikligidan xuddi kattalardek fikrlab, kattalarga taqlid qilishga urinishgan.

Mustaqillikka erishganimizdan keyin, o'zimizni milliyligimizni unutmasligimiz, hamda, milliylikni kelajak avlodga ham yetkazishimiz uchun milliy qo'g'irchoq yaratishga har tomonlama tadbirkorlarimizga shart-sharoit yaratib berilmoqda. Yurtimizda milliy qo'g'irchoqlarga bo'lgan talab kundan-kunga oshib bormoqda. Bu qo'g'irchoqlar orqali bolalar milliy ma'daniyatimiz, urf-odatlarimizni o'rganadi. Bolaning nutqini rivojlantirish muhim va murakkab jarayondir.[5] Nutqni rivojlantirishning asosiy davri - o'yin faoliyati davri bilan bog'liqdir. Shunga ko'ra, mashg'ulotlar o'yin shaklida olib borilsa, samaraliroq bo'ladi. Odatda o'yin shaklida faoliyat yuritishni talab qilishning hojati yo'q, chunki aslida har qanday o'yin bolalarda katta qiziqish uyg'otadi.

Xulosa. Maktagacha bolalarning nutqini rivojlantirishga o'yinchoqning ta'siri katta bo'lib O'yinchoqlar bilan har kuni o'tkazadigan vaqti va o'yinlarida bolalar nafaqat o'zi foydalanadigan ob'ektlarni, balki ularning xususiyatlari, o'lchamlari, shakli, rangi va boshqalarni ham nomlashni o'rganadi. U o'yinchoqlarni o'yinga o'z g'oyalariga mos ravishda qo'shadi va ularning qolganlari bilan munosabatlarini aniqlaydi.

"Topish va tavsiflash" o'yini ijtimoiy o'zaro ta'sirni osonlashtiradi va turli elementlar va shaxslarni jalb qiladi. Bola o'yin davomida barcha harakatlarini ifodalash uchun nutqdan foydalanadi. Nutqni rivojlantirish mashqlari davomida tavsiflash, kuzatish va kognitiv qobiliyatlarni oshirishga qaratilgan ushbu o'yinni amalga oshirish mumkin. Ushbu o'yinni tashkil qilish uchun turli xil o'yinchoqlar tanlanadi: ikkita qo'g'irchoq - biri kamonli, ikkinchisi esa yo'q - va har xil rangdagi ikkita mushuk.

O'yinchoqlar alohida ko'rib chiqiladi va taqqoslanadi, bu esa bolaning o'ziga xos xususiyatlari va farqlarini tasvirlash orqali so'z boyligini faollashtirishga undaydi. Keyinchalik, o'qituvchi o'yinchoqlarni yashiradi (tezkor qidirishni osonlashtirish uchun) va bolalarga ularni topishni buyuradi. Jumladan, o'qituvchi: "Aziz oq mushukcha topadi, malika qora mushukchani, Nigora esa kamonli qo'g'irchoqni topadi" deyishi mumkin. Bolalar o'yinchoqlarning joyini topib, ularni qaytarib olib kelishadi, o'qituvchi esa: "Sizda qanday mushuk bor? Mushukning boshida nima bor? Va bu nima?" Bola o'qituvchining yordami bilan o'yinchoqlarni aniqlash va tasvirlash orqali javob beradi.

Ushbu suhbat orqali bolalar tomonidan berilgan turli javoblar asosida turli fikrlar to'planadi. Masalan, "Malika qora mushukchani topib oldi. Uning quloqlari, ko'zlari katta, boshida mo'ylovi bor. Mushukchani ham uzun dumi bor" deb xulosa qilinadi. Bolalar savollarga to'g'ri javob berish qobiliyatiga ega bo'lgach, o'qituvchining tavsifini takrorlash tavsiya etiladi. Shunday qilib, jarayon bolaga mavzuni tavsiflashda yordam berishga qaratilgan kuzatish, tekshirish, savol-javob, suhbat, tahlil va sintezni o'z ichiga oladi.

O'yinchoqlardan og'zaki nutqni rivojlantirish va so'z boyligini boyitish vositasi sifatida foydalanish tez natijalar beradi. O'yinchoqlar bolaning so'z boyligini kengaytirish va mustahkamlash uchun o'tkazgich bo'lib, yangi so'zlar manbai bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, o'yinchoqlar bolalarda faqat ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otadi, ularning suhbatga kirishish istagini uyg'otadi. Bolaning ertaklarni tasvirlashga, hikoya qilishga qiziqishi natijasida bilimi oshib, kengayib borishi kuzatiladi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Qurbonova Maftuna, Methods for improvement of training competitions for classifications leading on the organization of independent works // Экономика и социум, 2020. №6(73), с 432-437.
2. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. -T.: 2016 y., 29-dekabr.
3. Shodiyeva Q. «Maktabgacha yoshdagi bolalarni to'g'ri talaffuzga o'rgatish».-T «O'qituvchi», 1990
4. Крупская Н.К. Дошкольное воспитание. 1899. С 165.
5. Гербова В . Планирование работы по развитию речи и ознакомление с художественной литературой // Дошкольное воспитание, 1999, № 3, с19-22.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3 (3)-2023 йил

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).